

**Projekt
prac konserwatorskich i restauratorskich**

- 1. przy cembrowinie kamiennej basenu fontanny**
- 2. czterech kolumnach z piaskowca**
- 3. dwóch pomników ze scenami myśliwskimi, które posiadają cokoly z piaskowca, a rzeźby z betonu**

**zlokalizowanych w zespole pałacowo-parkowym
w Kozienicach gm. Ioco**

opracowanie:

Werner

arch. Zofia Wernerowska-Fraćkiewicz

Bydgoszcz, maj 2016r.

Zawartość opracowania:

- A. Część opisowa**
  - I. Wstęp
  - II. Zakres opracowania
  - III. Opis ogólny
    - a. historia
    - b. opis niecki basenowej
    - c. opis kolumn
    - d. opis pomników ze scenami myśliwskimi
    - e. stan zachowania obiektów
  - IV. Założenia konserwatorskie
  - V. Program prac konserwatorskich
  - VI. Wytoczne konserwatorskie i podstawa prawna
- B. Dokumentacja fotograficzna-tylko w egzemplarzu dla Konserwatora Zabytków**
- C. Uprawnienia-tylko w egzemplarzu dla Konserwatora Zabytków**

I. WSTĘP

Nazwa obiektu: fontanna, cztery kolumny i dwa pomniki z grupą rzeźbiarską przedstawiającymi sceny myśliwskie zlokalizowanych w zespole pałacowo-parkowym w Kozienicach gm. loco, zlokalizowane na działce nr 3302/1

Czas powstania: 1900-1904r. podczas przebudowy zespołu fontanna i kolumny, poł. XVIII w. cokoly pomników przedstawiających sceny myśliwskie, rzeźby XX w.

Wpis do rejestru zabytków: zespół pałacowy nr rej.: 315/A/67 z 15.06.1967r. oraz 98/A z 18.03.1981r., pałac nr rej. 200 z 20.08.1955r., park nr rej. 630 z 17.12. 1957r.

Właściciel: Gmina Kozienice, ul. Parkowa 5, 26-900 Kozienice

II. ZAKRES OPRACOWANIA

Opracowanie zawiera wytyczne do przeprowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich przy fontannie multimedialnej i jej zabytkowym elemencie jakim jest kamienna cembrowina – korona zbiornika, cztery kolumny i dwa pomniki z rzeźbami przedstawiającymi sceny myśliwskie (polowanie na dzika i polowanie na niedźwiedzia). Projekt obejmuje opis i analizę istniejącego stanu zachowania obiektu oraz propozycję działań zabezpieczających i przywracających mu właściwe parametry techniczne. Rozwiązanie uwzględnia zagadnienia związane z dalszym użytkowaniem niecki basenowej jako zbiornika wodnego i fontanny multimedialnej.

III. OPIS OGÓLNY

III. a Historia

Od XV w. w Kozienicach stał królewski dwór myśliwski. W 1549r. król Zygmunt II August kazał uporządkować teren wokół dworku oraz nadał przywilej lokacyjny miasta Kozienice.

Po I rozbiorze Kozienice stały się ulubioną miejscowością wypoczynkową ostatniego króla.

Z jego inicjatywy wybudowano pierwszy murowany pałac oraz długie drewniane oficyny kuchenną i gościnną. Po pożarze w 1782 r. architekt królewski Jan Kanty Fontana zaprojektował nowy układ przestrzenny miasta wraz z parkiem i ogrodami warzywnymi. Z tego okresu pochodzą cokoly wykonane z piaskowca na których ustawione są XX wieczne betonowe sceny myśliwskie. Główna oś założenia prowadzona jest przez pałac, dziedziniec honorowy (cour d' honneur) z fontanną, aleję parkową, kościół parafialny p.w. Św. Krzyża oraz szachownicową zabudowę miejską. To typowe założenie barokowe między dziedzińcem a ogrodem typu „entre cour et jardin” zachowało się do dnia dzisiejszego.

W XIX w. pałac został przebudowany dla rosyjskiego generała Iwana Dehna. Obiekt nabrał cech neorenesansowych nawiązujących do renesansu francuskiego.

Karta ewidencyjna zabytków z Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie podaje, że w latach 1896-1900 pałac i budynki oficyn zostały istotnie przebudowane i zachowano zasadniczy układ urbanistyczny. Podczas przebudowy 1900-1904 r. zespołu zainicjowanej przez Wonlar-Larskiego i jego żonę Olgę z domu Dehn. wykonanej pod kierunkiem specjalisty od francuskiego

renesansu arch. François'a Arveufa (budynków Manor) oraz przebudowy i budowy nowych elementów w otoczeniu pałacowym (basenu, oficyny, wieży) przy współudziale belgijskiego architekta de Vègue. Zespół pałacowo parkowy posiadał cechy stylu neobaroku francuskiego. Z tego okresu pochodzi założony, w centrum założenia, basen z fontanną. Cztery rozmieszczone symetrycznie przy krawędzi baseny kolumny oświetleniowe. Niecka basenu ma kształt elipsy, z wygiętymi narożami i obłożony obramieniem kamiennym, ułożonym na jego koronie zdobiące dziedziniec kolumny oraz zwieńczenie basenu zakończone było nadstawą wykonaną z profilowanych odcinkowych piaskowcowych, elementów kamiennych. Po przebudowie pałac istniał do pożaru, który strawił obiekt dn. 12.09.1939 r. W 1942 r. ruiny pałacu rozebrano. Po wojnie ocalała wieża oraz dawna oficyna kuchenna z wozownią i stajniami ze zniszczonymi pomieszczeniami. W miejscu spalonego pałacu w latach 50. XX w. władze miasta postanowiły wybudować budynek jako siedzibę Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. Obiekt ten jest dominantą urbanistyczną zespołu. Budowę rozpoczęto w 1957 r., zakończono w 1961. W ostatnich latach gmina Kozienice, przyjmując oraz realizując „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kozienice”, rozpoczęła rewitalizację zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego. W ramach tego zadania od 2012 r. przebudowano ul. Parkową (nowa nawierzchnia, remont chodników) oraz frontalne zabytkowe ogrodzenie zespołu pałacowo-parkowego. Od 2011 prowadzone są dalsze systematyczne prace remontowe w oficynach – skrzydłach bocznych okalających zbiornik fontanny oraz na terenie parku. Obecnie w głównym budynku mieści się Urząd Miejski.

<http://eksploratorzy.com.pl/viewtopic.php>

Z dawnego zespołu pałacowego zachowały się do dziś:

- dawna wozownia i stajnia połączone w jeden zespół z obiektem dawnej oficyny kuchennej - lat 1778-82, przebudowana w latach ok. 1896-1900
- wieża (prawdopodobnie przełom XIX i XX w.)
- kamienne schody od strony parku (z poł. XIX w.)
- **2 cokoły pod rzeźby myśliwskie (z 2. poł. XVIII w.)**
- cokoły z dwoma XIX-wiecznymi wazonami
- 4 XIX-wieczne słupy bramy wjazdowej
- **8 kolumn oświetleniowych**
- **basen obłożony kamiennym obramieniem.**

III b. Opis niecki basenowej

b.1 Fontanna umiejscowiona jest pośrodku dziedzińca honorowego (cour d' honneur). Niecka basenowa ma formę elipsy o wym. ok. 55x40m, jej dłuższa średnica prowadzi przez oś całego założenia pałacowo-parkowego. Głębokość niecki basenowej do ok. 50cm. Boczne ścianki niecki stanowią ciosy kamienne (przeznaczone do usunięcia). Na pocz. XXI w. wzmocniono pobocznice poprzez nałożenie cienkiej warstwy betonu zbrojonej siatką. Zwieńczenie niecki basenowej wykonane jest z jednej warstwy elementów kamiennych z piaskowca szydlowieckiego o jednakowej wysokości. Mają one wysokość ok. 30 cm i szerokość u podstawy ok. 60cm.

Płaszczyzny boczne są profilowane w przekroju linią wklęsło-wypukłą. Żłobienie te nadają zwieńczeniu bogatą „barokową formę”. Poziom terenu podniósł się powyżej pierwotnego poziomu ok. 14 cm. W wyniku planowanych prac zabytkowa cembrowina zostanie podniesiona i ponownie w całości wyeksponowana.

b. 2 Cztery jednakowe kolumny są rozmieszczone symetrycznie w pobliżu krawędzi basenu. Kolumna stoi na wysokim, czworobocznym wysmukłym cokole. Trzon kolumny jest dekorowany kanelowaniem płytszym w dolnej części a rzeźbionym w głębokim reliefie w górnej. Głowica kolumny posiada formę dorycką. Nad głowicą umieszczono wykonany z prętu metalowego w formie „gruszki” uchwyt na latarnię.

b. 3 Dwie rzeźby przedstawiające sceny myśliwskie umieszczono symetrycznie po obu stronach głównych schodów wejściowych do pałacu. Rzeźba z lewej strony przedstawia myśliwego zabijającego włócznią niedźwiedzia. Niedźwiedź przyciska łapa do ziemi sarenkę. Druga rzeźba przedstawia myśliwego zabijającego włócznią odyńca. Dzik przyciska racicą do ziemi leżącego psa. Drugi pies stojący na tylnych łapach wbija kły w kark odyńca. Obie rzeźby są pełno-plastyczne a postaci ludzi i zwierząt uchwycone w ruchu w naturalnych pozach. Rzeźby objęte opracowanie są XX wiecznymi kopiami wykonanymi w betonie. Cokoły wykonano z piaskowca i pochodzą z XVIII. Cokoły mają formę prostopadłościanu, umieszczonego na szerszej niewysokiej podstawie i są zwieńczone szerokim profilowanym gzymsem. Wielkość cokołu sceny "z niedźwiedziem" ma podstawę 1,95 x 1,80 m, wys. ok. scena "z dzikiem" ma podstawę 2,30x 1,94x m.

III c. Stan zachowania

c.1 Cembrowina kamienna zachowała się w całości. Pogorszony stan lica ciosów kamiennych wynika ze stopniowego niszczenia elementów pod wpływem czynników destrukcyjnych głównie działania wody opadowej (deszczu i śniegu), podciągania kapilarnego wilgoci z ziemi wtórnie podniesionej powyżej kamiennej podstawy i wody z basenu, zmian temperatury, niszczących mikroorganizmów, urazów mechanicznych oraz soli rozpuszczalnej w wodzie. Powierzchnia jest pokryta miejscowo czarnymi nawarstwieniami, zaatakowania mikroorganizmami (mchy glony, porosty). Zniszczona jest zaprawa murarska w spoinach. Spoiny są częściowo wypłukane lub uległy wykruszeniu.

c.2 kolumny oświetleniowe zachowały się w całości, ich powierzchnia jest zabrudzona. Ściany boczne cokołów pomalowano farbą w kolorze żółtym. Podstawy i zwieńczenie cokołów oraz bazy kolumn i głowice zachowano bez polichromii. Baza kolumny nosi ślady malowania farbą o żółtym odcieniu.

c.3 Grupy rzeźbiarskie objęte opracowanie są XX wiecznymi kopiami wykonanymi w betonie. Rzeźby wykonano w szarym betonie i pomalowano na biało. Cokoły wykonano z piaskowca i pochodzą z XVIIIw. Mają one formę prostopadłościanu. Umieszczonego je na niewysokiej bazie i są zwieńczone szerokim profilowanym gzymsem. Podstawa cokołu (baza) zastała pokryta farbą w kolorze czerwonym, płyciny na ściankach bocznych malowano w kolorze jasno-kremowym,

pozostałe elementy cokołów nie były malowane. Rzeźby oraz ich podstawy zachowały się w dość dobrym stanie.

IV. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Głównym celem prac konserwatorskich jest zachowanie obiektu zabytkowego, jego pierwotnej materii oraz powstrzymanie procesów destrukcyjnych. Prace konserwatorskie muszą być skorelowane z odpowiednią niwelacją poziomu terenu wokół cembrowiny basenu, aby powstrzymać zawilgocenie wywołane podciąganiem kapilarnym z gruntu. Konieczne jest też odpowiednie zaprojektowanie nasadzeń, tak aby zieleń nie zasłaniała korony cembrowiny. Zaleca się wprowadzenie warstwy oddzielającej fundament od gruntu, którą może stanowić mata drenarska np. Icodren.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

V.a Cembrowina kamienna wokół niecki basenowej

- a.1** Demontaż elementów kamiennych cembrowiny, inwentaryzację każdego z bloków, oznaczeniem na bocznej ścianie „szczytowej” , umożliwiające montaż tych elementów w ich pierwotnej lokalizacji. Prace te należy wykonywać szczególnie starannie aby nie uszkodzić zabytkowych elementów i ich dekoracji rzeźbiarskiej.
- a.2** Oczyszczenie powierzchni kamienia z zabrudzeń, nawarstwień i pozostałości wtórnych zapraw (uzupełnień), porostów i mchów. Zaleca się wstępne oczyszczenie wodą pod ciśnieniem, a następnie doczyszczenie metodą *la gummage*. Należy metodą prób, odpowiednio dobrać ciśnienie, rodzaj ścierniwa i jego granulację, aby nie uszkodzić lica zabytkowych elementów i profilowania.
- a.3** Dezynfekcja zakażonej mikrobiologicznie powierzchni kamieni środkiem biobójczym (np. roztwór Biotyn R (zgodnie a kartą techniczną lub inny preparat grzybo- i glonobójczy dostępny w handlu pod warunkiem, że nie zawiera wybielaczy na bazie chloru i soli szkodliwych).
- a.4** Łączenie elementów zaprawą na bazie białego cementu 52,5 dodatkiem wapna dla odpowiedniej plastyczności) lub gotową zaprawą murarską z wapnem trasowym (np. historyczna zaprawa murarsko-tynkarska Optosan TrassMortel).
- a.5** Usunięcie wtórnych zapraw ze spoin. Wtórny zaprawę należy usunąć bez naruszania substancji zabytkowej. Rekonstrukcja ubytków kamienia metodą tuszowania tym samym materiałem (piaskowcem), w przypadku mniejszych ubytków zastosowanie mas ze sztucznego kamienia (kity mineralne) np. gotowe produkty w postaci mieszanek do uzupełnień kamienia naturalnego np. Tubag Trass Zement Rapie dostępny w STO, przy drobnych uzupełnieniach należy stosować zaprawy np. NSR Tubag, Remmers lub analogicznych.

- a.6** Do spoinowania należy zastosować zaprawę renowacyjną trasową (np. KEIM Porosan ®-Trass-Sanierputz-NP lub o porównywalnych parametrach), odpowiednio dobarwioną.
- a.7** W przypadku konieczności kotwienia elementów należy zastosować kotwy ze stali austenicznej w systemie Helifix.
- a.8** W przypadku stwierdzenia nadmiernego zasolenia elementów piaskowcowych należy wykonać zabieg odsalający (swobodna migracja soli) – okłady z pulpy celulozowej z bentonitem i piaskiem. Wydajność zabiegów usunięcia soli rozpuszczalnych z kamienia należy stale kontrolować (obniżenie zawartości soli przypowierzchniowo do poziomu poniżej 1%).
- a.9** Kamień o zniszczonej strukturze należy wzmocnić impregnatem – środkiem krzemoorganicznym odpowiednio dobranym w zależności od stopnia destrukcji (np. preparat STO BS290, STO Prim Micro, Funcosil KSE 300 lub innym analogicznym).
- a.10** Scalenie kolorystyczne powierzchni farbami żelazo-krzemianowymi (np. CONCRETAL LASUR prod. KEIM).
- a.11** Kamień pozostawić do swobodnego wyschnięcia ok. miesiąca następnie wykonać hydrofobizację preparatem np. STOPrim Fungal lub FUNCOSIL BI Remmers.

Kolejność planowanych prac remontowo -konserwatorskich:

1. Demontaż piaskowcowych elementów korony wieńcowej
2. Przeprowadzenie prac i zabiegów konserwatorskich
3. Ponowny montaż tych elementów, scalenie z nową podstawą (fundamentem) wykonaną z płyty żelbetowej
4. Uszczelnienie, rekonstrukcja i scalenie kolorystyczne uzupełnień

V.b Kolumny oświetleniowe, szt. 4.

- b.1** podczas prac konserwatorskich kolumny nie będą demontowane
- b.2** Oczyszczenie powierzchni kamienia z zabrudzeń, nawarstwień i pozostałości wtórnych zapraw (uzupełnień), porostów i mchów oraz warstw malarskich.
Zalecenia jak w p. **Va.2**
- b.3** Dezynfekcja zalecenia jw. w p. **Va.3**
- b.4** W przypadku konieczności łączenia elementów postępować jak w p. **Va.4**.

- b.5** Usunięcie wtórnych zapraw ze spoin. Wtórnią zaprawę należy usunąć bez naruszania substancji zabytkowej. Rekonstrukcja ubytków kamienia metodą tuszowania tym samym materiałem (piaskowcem), w przypadku mniejszych ubytków zastosowanie mas ze sztucznego kamienia zalecenia jak w **p. Va.5**
- b.6** Spionowanie zalecenia analogiczne jak w **p. Va.6**
- b.7** W przypadku konieczności kotwienia elementów należy zastosować kotwy ze stali austenicznej w systemie Helifix
- b.8** Postępowanie w przypadku stwierdzenia nadmiernego zasolenia kamienia jak w **p. Va.8**
- b.9** Kamień o zniszczonej strukturze należy poddać wzmocnieniu impregnatem – środkiem krzemooorganicznym wg. zaleceń w **p. Va.9**
- b.10** Scalenie kolorystyczne wg. zaleceń ujętych w **p. Va.10**
- b.11** Hydrofobizacja wg. zaleceń zawartych w **p. Va.10**
- b. 12** konserwacja elementów metalowych:
- oczyszczenie z luźno związanych z powierzchnia metalu produktów korozji przy pomocy stalowych szczotek
  - doczyszczanie powierzchni metalu metoda piaskowania
  - zapuszczenie szczelin preparatem stabilizującym procesy korozyjne np. Sika FerroGard 903
  - naniesienie warstwy zabezpieczającej przed korozją np. Zinga lub preparatem z cynkiem o spoiwie epoksydowym
  - malowanie dwukrotne powierzchni farbą ochronną do metalu w kolorze grafitowym lub czarnym metalowym np. Sigma S2u Satin. Zaleca się zachowania powierzchni kamienia (cokołów oraz kolumn) bez malowania,

Vc. Rzeźby na cokołach przedstawiające sceny myśliwskie, szt. 2.

- c.1** podczas prac konserwatorskich rzeźby i cokoły nie będą demontowane
- c.2** Oczyszczenie powierzchni kamienia z zabrudzeń, nawarstwień i pozostałości wtórnych zapraw (uzupełnień), porostów i mchów oraz warstw malarskich. Zalecenia jak w **p. Va.2.**
- c.3** Dezynfekcja cokołów zalecenia jw. w **p. Va.3.** Do dezynfekcji rzeźb można też zastosować roztwór preparatu Biotyn R (zgodnie z karta techniczną).
- c.4** W przypadku konieczności łączenia elementów postępować jak w **p. Va4.**

- c.5** Usunięcie wtórnych zapraw ze spoin. Wtórnią zaprawę należy usunąć bez naruszania substancji zabytkowej. Rekonstrukcja ubytków kamienia metodą tuszowania tym samym materiałem (piaskowcem), w przypadku mniejszych ubytków zastosowanie mas ze sztucznego kamienia zalecenia jak w **p. Va.5.**
- c.6** Spionowanie zalecenia analogiczne jak w **p. Va.6.**
- c.7** W przypadku konieczności kotwienia elementów należy zastosować kotwy ze stali astenicznej w systemie Helifix.
- c.8** Postępowanie w przypadku stwierdzenia nadmiernego zasolenia kamienia jak w **p. Va.8**
- c.9** Kamień o zniszczonej strukturze należy poddać wzmocnieniu impregnatem – środkiem krzemooorganicznym wg. zaleceń w **p. Va.9**
- c.10** Scalenie kolorystyczne wg. zaleceń ujętych w **p. Va.10**
- c.11** Hydrofobizacja wg. zaleceń zawartych w **p. Va.10**

Zaleca się zachowania powierzchni kamienia (cokołów) bez malowania, kolorystyka rzeźb albo naturalny kolor betonu (szary) lub farba imitująca kolorem kolor kamienia – piaskowca o odcieniu ciemniejszym o kolorystyki cokołu. Zaleca się zastosowanie farb żolowo-krzemianowych np. renowacyjne KEIM Sodalit.

VI. WYTYCZNE I PODSTAWA PRAWNA

Prace konserwatorskie i restauratorskie powinny być wykonywane przez osoby posiadające właściwe uprawnienia.

Na powyższe prace należy uzyskać decyzję-pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wszelkie prace budowlane i konserwatorskie przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków muszą być prowadzone zgodnie z obowiązującymi przepisami :

- Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- Prawo budowlane USTAWA z dnia 7 lipca 1994 r. z późn. zmianami
- Rozporządzeni Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

Opracowała:

mgr inż. arch. Zofia Frąckiewicz- Wernerowska